

det gjelder Bruff og "Olava"

Arbeiderbladet 28/11
SELV TALTE HAN I RADIOSERIEN "DET NYE TYSKLAND"
Har neppe fått noen henvendelse fra Midttun eller Wildhagen

Vitneavhøringen i Langeland—Bergsviksaka sluttet i går etter 1½ ukes anstrengende rettsmøter. Torsdag var prosedyren til med aktors innlegg og saka blir ikke opplagt til doms for tidligst mandag. En stor del av gårsovdagens vitneavhøring skjedde for lukkede dører på samme måte som lørdag. Det ble ført nye vitner om de angivelige uregelmessigheter på Bredtveit. Ellers behandlet man tiltalepunktene om den nå berømte «Olava» og om rettskjemiker Bruff. Fylkesmann Platou og dommer Nygaard forklarte seg på ny om paraferingen av sirkulærer fra Justisdepartementet under okkupasjonen.

Langeland har kritisert de håndskriftbetenkinger Bruff ga, og skrevet at han arbeidet som en alvorlig fremragende fagmann uten hensyn til at han på denne måten skaffet fienden fellende bevis mot en bra fiendmann. Han gjentar i sin forklaring at han mente Bruff lett kunne gi et skriftundersøkt resultat at det ikke var blitt fellende for den mistenkte.

Bruff forklarer at han fikk mange slags oppdrag — anonyme brev til Quising, påskriver på plakater og vegger osv. Han forsøkte etter beste evne å takelegge sakene, men det var enkelte tilfeller som var helt opplagte selv for en ikke-fagmann, og da nyttet de ikke å benekte at den mistenkte person var skyldig. Hadde han benektet slike opplagte ting ville han blitt sjaltet ut, og han så det som en oppgave å kunne takelegge sakene der det var mulig. Ettersom Langelands bok var kommet ut fikk han to anonyme brev, hvor han ble kalt for angiver og forræder. Han ringte til Langeland som i telefonen beklaget at han hadde tatt med dette avsnittet etter at han hadde hørt den rette saken, og sa at han ville ta det ut i en ny utgave.

Langeland bekreftet denne telefonsamtalen.

Så var det «Olava»

Langeland forteller om henne at det var en gammel kone på 70 år som meldte seg inn i NS høsten 1940, men gikk ut igjen etter 14 dager. «Det er ikke opplyst noen annen forklaring enn dette passive medlemskap i disse dagene. Rettsmyndighetene fant henne straffskyldig etter paragraf 86. Gamle Olava ble nok så hardt straffet. Hun ble straffet med bot og rettighets-tap. Hennes mann omkom som sjømann, og hun ville ha tilkommet en pensjon, men tapte denne rett fordi hun var straffet for landsforræderi. Hvor mange tusen hennes bot på denne måten vil beløpe seg til kan man ikke vite, men lever hun lunge nok, kan det bli både ti og tyve tusen kroner».

Langeland forklarte at han bygde på opplysninger som kom fram i en stortingsdebatt. Han visste rett nok at saka mot Olava var tatt opp igjen, men det unnlot han å skrive, fordi han bare ville belyse hvilke horribile avgjørelser domstolene kunne treffe.

Adv. Rysdahl gjør oppmerksom på at «Olava» har vedtatt et forelegg for medlemskap i NS —

ikke i 14 dager, men fra 1940 til frigjøringsdagen. For dette fikk hun tap av stemmerett. Senere viste det seg at hun ikke hadde vært medlem så lenge som hun selv hadde forklart. Saka ble da tatt opp igjen etter påtalemyndighetens foranledning, og ved byrettsdom i Horten ble forelegget opphevet. Saka ble derpå henlagt av påtalemyndigheten.

Langeland forklarer seg også unnvikende om hvorfor han ikke fant det rimelig å undersøke disse kjensgjerningene og ta dem med i boka. Han hadde trodd det dreide seg om en benådning, som ikke vedkom den juridiske prosedyren.

Straffet for vielsesløftet

I boka «Forat I ikke skal dømmes» har Langeland framholdt: «Justisministeren leverte i januar (1940) en statistikk over antall straffede innen forskjellige kategorier. Han hemmeligholdt antall kvinner som er straffet økonomisk fordi de ikke har brutt det løfte de avga ved sin vielse. I den endelige statistikk over rettsoppgjøret kan vi vente å finne følgende rubrikk: «Antall kvinner straffet for ikke å ha brutt det løfte de ga foran Herrens alter» (paragraf 32). Det blir en ekstra interessant rubrikk.»

Langeland innrømmer på aktors spørsmål at han kjente til at denne bestemmelsen ble opphevet allerede sommeren 1945, derimot visste han ikke at det overhodet ikke hadde vært tale om straff på dette grunnlaget.

Adv. Foss: Langeland har skrevet i den populære betydning — «straffet på pungen».

Aktor opplyser at så vidt han kjenner til etter å ha undersøkt saka, er ingen rammet av landsvikforordningens paragraf 32.

Da Langeland talte i Kringkastinga om «det nye Tyskland»

I juli måned 1940 holdt Langeland et foredrag i Riksringkastinga om Tysklands befolkningspolitikk. Det ble senere utgitt uten at Langeland var spurt, i serien: «Vi hørte: Foredrag om det nye Tyskland», i kommisjon på J. M. Stejnegerens forlag — en propagandaserie med foredrag av bl. a. Hermann Harris Aall, Klaus Hansen, Øyvor Hansen, Steinar Klevar, Sverre Krogh, Eyvind Mehle og Birger Meldell. Det var lagmann Bonnevie som brakte dette spørsmål fram i går.

Langeland forklarte at han var på ferie i Valdres da han fikk oppfordringen til å holde dette foredraget. Han mente at det skjedde ved en telefonhenvendelse fra professor Midttun. Det gjaldt å legge opp et program som også viet tyske spørsmål en viss oppmerksomhet.

Da Langeland kom ned til byen hadde han nok en telefonsamtale, antakelig med lektor Wildhagen. Selv ante han ikke at det var tale om en propagandaserie, og hans foredrag var rent faglig. Han hadde senere fått kritikk fra tysk hold over at foredragets konklusjon ikke var tilfredsstillende fra tysk side. Han hadde også avslått alle videre henvendelser om å lede de norske nazisters befolkningspolitiske organisasjon under nevning til at han var norsk offiser.

Aktor dokumenterer en del uttalelser fra foredraget, der han bl. a. omtaler Hitlers befolknings-eksperiment som en verdenshistorisk begivenhet.

Langeland: Det var virkelig en verdenshistorisk begivenhet. Det var første gang siden keiser Augustus at en stat planmessig hadde prøvd å overvinne et slikt degenerasjonsfenomen. Som individualist trodde jeg ikke på at det skulle kunne løses på autoritativ vei, og nettopp derfor mente jeg at eksperimentet var så interessant.

Arbeiderbladet har i går lagt Langelands uttalelser fram for professor Midttun og lektor Wildhagen.

Midttun svarer at han ikke, så vidt han kan minnes, noen

gang har snakket med Langeland.

En slik ting som en rikstelefon-samtale med Valdres ville han nok ha husket, og han anser det for utelukket at han har gjort en henvendelse på den måten. Det er imidlertid mulig at henvendelsen til Langeland har passert gjennom foredragsavdelingen. Den kom i tilfelle sikkert fra det tyske kontor som ble opprettet ved Riksringkastinga sommeren 1940.

Wildhagen sier også at han holder det for utelukket at han selv har snakket med Langeland, men det er ikke umulig at Langeland har hatt forbindelse med foredragsavdelingen. Det ble opprettet et tysk kontor i den bygning hvor Rosekjelleren og Presseklubben nå holder til, som på egen hånd ordnet en del propagandaforedrag. Deriblant serien «Det nye Tyskland». Dette kontor traff alle avtaler. Men det ble sendt ut forespørsler til foredragsholderne for å få oversikt over de måtte til avtalt tid, og slike forespørsler er parafert av foredragsavdelingen som rene ekspedisjonsaker. Wildhagen har forgjeves søkt å bringe alle forhold på det rene gjennom Kringkastingens arkiv.

Rundskrivet til dommerne

Fylkesmann Platou, dommer Nygaard og lagdommer Gløersen forklarte seg til slutt om et rundskriv til landets dommere i 1940. Platou hadde undersøket sirkulæret som gjaldt innmeldelse i NS. Han mente at rundskrivet i den gitte situasjon klargjorde for dommerne at de ikke hadde noe å frykte ved å nekte å gå inn i NS. Nygaard og Gløersen understøttet bestemt hans forklaring. Ingen dommere har latt seg forlede av rundskrivet. Atte dommere meldte seg inn. To av dem er døde. Av de resterende seks var fire allerede medlemmer av NS. De resterende to meldte seg inn så meget senere at rundskrivet ikke kan ha hatt noen betydning for dem.

Kilden er ikke underslått

I riksadvokatens gjengivelse av kongens proklamasjon fra Tromsø 7. juni 1940 het det: «De (Kongen og regjeringen) vil så langt det er gjørlig opprettholde det norske rikets selvstendighetskrig fra fremmed land.» Det har senere vist seg at dette sitatet var feilaktig. Det het i virkeligheten «opprettholde det norske rikets selvstendige liv.» Langeland kommenterer: I rundskrivet var det heller ikke opplyst at dette var et tilfældig utklipp fra en avis som ingen hadde kontrollert.

«At man gjengir et avisutklipp som offentlig dokument, uten å opplyse hvorfra man har hentet det, er noe av det groveste vi har sett.»

Advokat Sven Arntzen forklarer at riksadvokatembetet etter henstilling fra statsadvokater rundt i landet hadde henvendt seg til Universitetsbiblioteket og fått en fotostatkopi av «Finmarken» med kongens proklamasjon. I rundskrivet til statsadvokatene ble det uttrykkelig gjort oppmerksom på at dette var et sitat fra «Finmarken». Etter Arntzens mening hadde trykkfeilen heller ikke noen som helst betydning. Heller ikke med proklamasjonens opprinnelige ordlyd kunne det være tvil om at krigen skulle fortsette.

115020